

Erfaringar frå arbeid med skulemiljøsaker i vidaregåande skule

Mobbeombodet i Hordaland, 2015-2020

Erfaringar frå arbeid med skulemiljøsaker i vidaregåande skule

Kva har mobbeombodet sett gjennom fem år som ombod for elevar i vidaregåande opplæring i Hordaland?

Mobbeombodet i Hordaland starta opp i jobben i august 2015 som ein del av eit prøveprosjekt frå Utdanningsdirektoratet. Hordaland var eitt av fire fylke som var med i ordninga som varte i to år. Målgruppa til mobbeombodet i Hordaland var elevar og lærlingar i vidaregåande opplæring. Det var ei ordning som spreidde seg til fleire fylke under prosjektperioden.

Våren 2017 vedtok Storinget at alle fylker skulle få tilbod om ei ny prøveordning. Frå august 2018 hadde tilnærma alle fylke mobbeombod på plass. Dette er eit spleiselag, der staten betaler for halve stillinga og fylkeskommunen betaler for den andre halve delen. For å vere med i den nyaste ordninga låg det til grunn eit nasjonalt mandat, i tillegg var det mogleg å gjere lokale tilpassingar. I samband med det nasjonale mandatet fekk Mobbeombodet i Hordaland også barn i barnehage og elevar i grunnskule som ein del av si målgruppe. Samstundes vedtok Fylkestinget i Hordaland at lærlingane ikkje lengre skulle vere ei del av målgruppa då dei fekk oppfølging frå elev- og lærlingombodet. I august 2018 kom og mobbeombodet i Sogn og Fjordane på plass. Mobbeombodet i Sogn og Fjordane hadde barnehagebarn og elevar i grunnskulen som si målgruppe (altså ikkje elevar i vidaregåande, då elev- og lærlingombodet i Sogn og Fjordane hadde ansvar for desse).

I juni 2020 blei mandata for elev- og lærlingombodet og mobbeombodet i Vestland vedteke. Mobbeombodet si målgruppe er no barn i barnehage og elevar i grunnskulen. Mobbeombodet ønskjer difor å dele av si erfaring med skulemiljøsaker i vidaregåande skule med opplæringsavdelinga, skulane, politikarar og fylkesadministrasjon.

Bergen, 07.05.2021

Mari-Kristine Morberg
Mobbeombod i Vestland

Tal frå elevundersøkinga

Prosentvis har tala på mobbing dei siste åra vore på mellom 3,9 (2019-2020) og 4,9 i Hordaland.

Elevane fortel at det meste av mobbinga skjer i klasserommet, men og andre stader på skulen og i tilknytning til skulen, til dømes på skulevegen. Fleire elevar på yrkesfag rapporterer om mobbing enn elevar på studieførebuande fag.

Kjønn har heile tida vore ein viktig faktor i mobbeombodet sitt arbeid. Gutar melder totalt om meir mobbing enn det jenter gjer gjennom elevundersøkinga (forskning viser òg det). Vi veit at når elevar svarer at dei blir mobba i elevundersøkinga viser dei først og fremst til trugslar og fysiske krenkingar.¹ Det kan bety at trugslar og fysiske krenkingar blir oppfatta som meir alvorleg av elevane, eller at det er det dei trur mobbeomgrepet sikter til. Ombodet har døme på at elevar ikkje alltid tenkjer på «baktaling» og «utestenging» som mogleg mobbing. Det kan i så fall tyde på ei underrapportering hjå jentene (og kanskje og på studieførebuande).

Elevundersøkinga syner og at jenter på «gutefag» er meir utsett og det same er gutar på til dømes «Helse og oppvekst». Sjå døme frå Vestland hausten 2020.

Mobbing på skolen, prosent
2020/21

	Gutter	Jenter	Ukjent	Total
Bygg- og anleggsteknikk	2,7	1,2		2,5
Design og håndverk	0,0	2,2		
Elektro og datateknologi	2,9	6,0		3,1
Frisør, blomster, interiør og eksponeringsdesign		3,2		
Helse- og oppvekstfag	4,8	2,3		2,7
Håndverk, design og produktutvikling		0,0		
Idrettsfag	4,3	1,4		2,9
Informasjonsteknologi og medieproduksjon	1,9			
Kunst, design og arkitektur	10,0	3,6		4,9
Medier og kommunikasjon (ME)	5,7	7,3		6,5
Musikk, dans og drama	2,2	1,6		1,7
Naturbruk	4,8	2,4		3,6
Påbygging	1,7	2,0		1,9
Restaurant- og matfag	3,2	5,1		4,1
Salg, service og reiseliv	2,8	2,3		2,6
Service og samferdsel	6,5	4,8		5,9
Studiespesialisering	1,8	1,9	8,3	1,9
Teknologi- og industrifag	5,5	3,2		5,1
Total	3,3	2,3		2,8

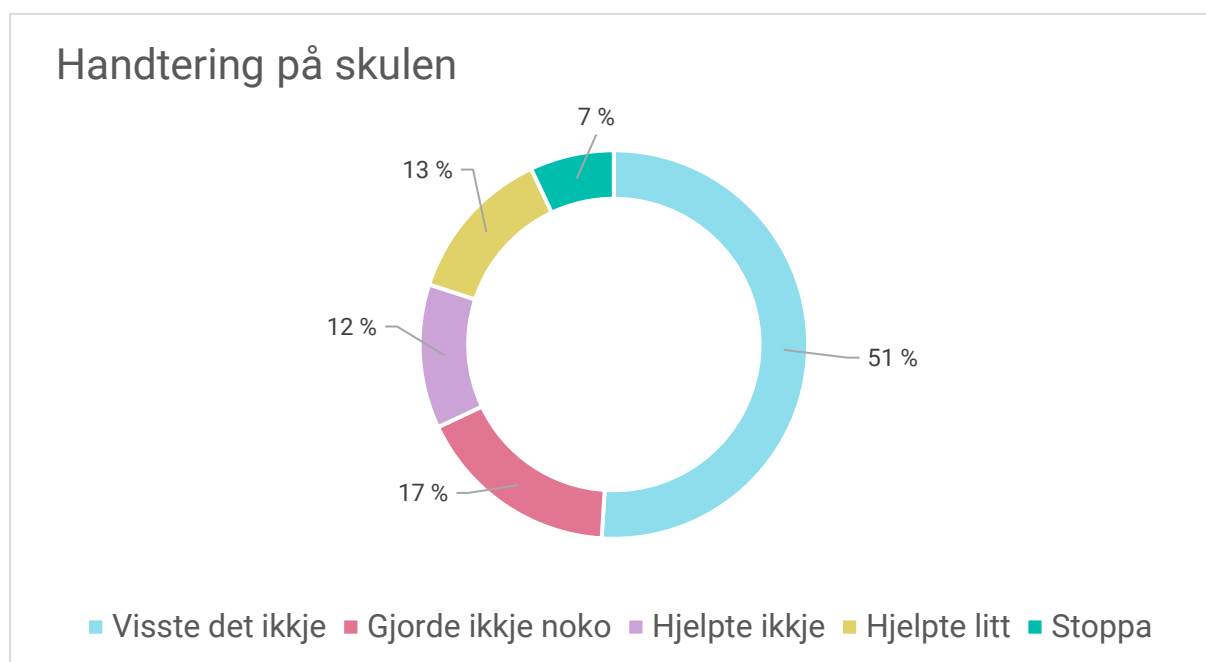
Legg merke til dei som ikkje har svara «gut» eller «jente» i undersøkinga. Vi veit ikkje kvifor dei har valt å ikkje svare på spørsmålet om kjønn, men om det er gjort fordi dei ikkje identifiserer seg med det eine

¹ Wendelborg (2016:x) https://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/forskningsrapporter/elevundersokelsen-2015_mobbing-krenkelser-og-arbeidsro-i-skolen_rapport.pdf

eller andre kjønnet, stemmer tala overeins med forskning om unge som bryt med normer for kjønnsuttrykk og identitet – dei er meir utsette for mobbing. Her har det vore ei negative utvikling frå hausten 2019 til hausten 2020.

Desse tala er nyttige for skulane og skuleeigar når dei skal førebygge og sikre retten til eit trygt og godt miljø for alle elevane.

Kva seier elevundersøkinga om å melde frå og få hjelp på skulen?

Tala er lagt saman frå Hordaland og Sogn og Fjordane hausten 2019. 68% av elevane som melder at dei blir mobba (306 elevar) seier at skulen ikkje visste det eller at skulen ikkje gjorde noko med det. Om ein legg til dei 12% som opplev at «det skulen gjorde ikkje hjelpte noko» er vi oppe i 80%. Berre 7% (20 elevar) opplevde at mobbinga stoppa. Totalt opplevde 20% (61 elevar) ei forbetring.

Dette er vesentleg kunnskap, som skulane og skuleeigar bør hente ut kvart år. Vi veit at elevar i liten grad fortel oss om det dei blir utsette for. Jo eldre elevane er, dess mindre fortel dei. Skulen har ei plikt etter kapittel 9A i opplæringslova å følgje med på korleis elevane har det.

Kva kan skuleeigar, skulane og tilsette gjere for å fange opp dei som blir utsett for mobbing og dei elevane som ikkje har eit godt psykososialt miljø?

På same måte er det vesentleg å sørgje for at når skulen veit at elevar ikkje har eit trygt og godt skulemiljø, så må dei gjere noko med det og elevane må vite at skulen gjer noko.

Utvikling tal førespurnadar til mobbeombodet i Hordaland

Periode	Vidaregåande	Lærlingar	Grunnskule	Barnehage	Andre*	Totalt
Haust 2015	6	1	6	1	0	14
2016	25	2	6	*	4	37
2017	38	5	11	*	1	55
Vår 2018	18	2	12	*	4	36
2018-2019	34	*	135	7	15	191
2019-2020**	25	*	128	8	19	180
Totalt:	146	10	298	16	43	513

* Kategorien «andre» inneheld mellom anna fritid, konfirmasjon, saker tilbake i tid. Barnehage var inkludert i kategorien «andre» frå 2016-vår 2018, lærlingar blei inkludert i kategorien frå vår 2018.

**Frå haust 2019 gjeld tala Hordaland og Sogn & Fjordane, frå januar 2020 er det tal for Vestland.

Det er dei 146 førespurnadane frå vidaregåande skule ombodet no vil trekke fram. Det har generelt vore få saker når det gjeld lærlingar. Etter at Hordaland fekk elev- og lærlingombod, blei det færre saker, og etter at mandatet til mobbeombodet blei endra i 2018 og lærlingane ikkje var ein del av målgruppa, har dei blitt enda færre.

Dei få førespurnadane som gjeld lærlingar har vore grove saker, kor lærlingane har blitt utsette for svært uheldige arbeidsforhold og trakassering i bedrifta. Handteringa av sakene har heller ikkje alltid vore god. Elev- og lærlingundersøkingane viser og at lærlingar prosentvis er meir utsette i bedrift enn elevar er i skulen.

Kva handlar førespurnadane i vidaregåande skule om?

Det første halvanna året kategoriserte ikkje mobbeombodet i like stor grad, - det var få saker og ombodet hadde oversikt over kva dei ulike førespurnadane gjaldt. Etterkvart som det kom fleire førespurnadar blei det nødvendig å dokumentere meir. I møte med både elevar, føresette og tilsette har ombodet gjennom desse fem åra bitt seg merke i at vi har svært mange enormt engasjerte og dyktige tilsette som arbeidar hardt kvar dag til elevane sitt beste. Men det er òg slik at dei tilsette til tider har vanskelege rammer å jobbe under.

Det har i stor grad vore same type saker som har gått igjen og ein kan gå tilbake å lese gjennom løypemeldingane og årsmeldinga til mobbeombodet. Her er ein kort presentasjon av dei seks største kategoriene av førespurnadar som har gått igjen frå august 2015 til juni 2020.

1. Den første og største dreier seg om det elevane blir utsett for, ulike type krenkingar, utfrysing, ekskludering, verbale krenkingar og trugslar, men også digitale og fysiske krenkingar. I omlag 10% av førespurnadar har dei digitale krenkingane vore hovudutfordringa. I dei andre er dei ofte ein del av bilete.

2. Den nest største kategorien handlar om korleis skulen handterer saka, til dømes brot på aktivitetsplikta. Ombodet ser brot på alle delpliktane. Fleire elevar og føresette kjennar på bagatellisering og mistenkjeleggjering i sakene og i kommunikasjonen med skulen.

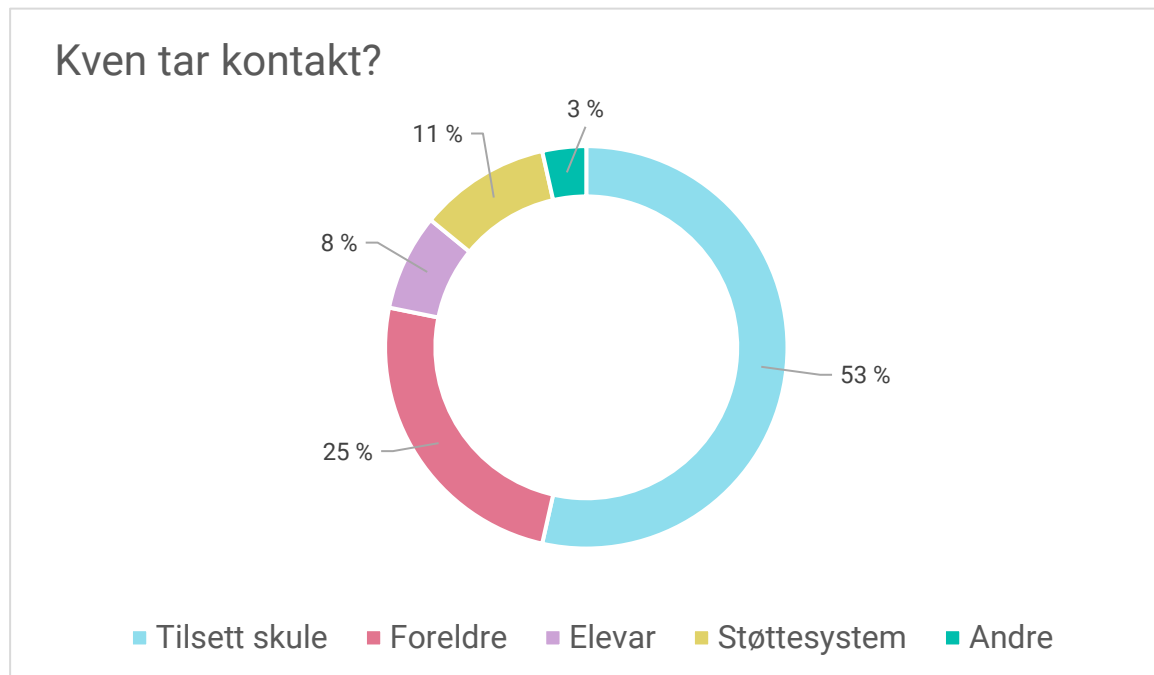
3. Den tredje kategorien er saker som går på tilsette som krenker. I tillegg til klare overtramp, finst det fleire saker der dei vaksne blir opplevd som utrygg faktor i eit større bilete.

4. Den fjerde største kategorien handlar om elevar som har tidlegare erfaring med mobbing og som opplever utfordringar knyta til dette på vidaregåande. Denne kategorien heng også ofte saman med den femte kategorien.

5. inntak og overgang til vidaregåande skule.

6. Den sjetteste største kategorien handlar om utrygge klasse miljø, ofte i kombinasjon med mobbing eller krenkingar. Det kan vere tøff språkbruk eller intense konflikhtar i gruppa.

Andre saker som går igjen og som tidlegare er nemnt i årsrapport/årsmelding er identitetsbasert mobbing (kjønnsidentitet, seksuell orientering og rasisme), krenkingar som går føre seg på tilrettelagte grupper, mobbing og ekskludering knyta til russtid (svartelister og russebus), og elevar som på ingen måte ønskjer at skulen skal gjere noko med det som går føre seg.

Det er verdt å merke seg at det er fleire tilsette i skulen og støttesystema rundt (totalt 64%) som tar kontakt med mobbeombodet enn elevar og føresette. Det kan henge saman med at mobbeombodet ikkje har vore godt nok kjent blant elevar og føresette, men det kan òg vitne om eit behov for tilsette i dei vidaregåande skulane og støttesystemet for nokon å drøfte/tenkje høgt saman med i desse komplekse sakene.

Vestland fylkeskommune sine langsiktige målsettingar for utvikling av den vidaregåande opplæringa

Som mobbeombod for elevar i vidaregåande opplæring i Hordaland dei siste fem åra, meiner sjølv sagt ombodet at læringsmiljø bør vere topp-prioritert i den vidaregåande opplæringa i Vestland.

Mobbeombodet meiner det er klokt at mål- og strategiplanen for den vidaregåande opplæringa tar utgangspunkt i trivsel, psykososial helse og inkluderande fellesskap som eit av hovudområda for å nå ei heilskapleg opplæring med høg kvalitet.

Ombodet støttar at vennskap og relasjonar til jamaldrande og lærar er vesentleg i dette arbeidet. Det same gjeld klasseleiing, elevsynet, normer og kultur på skulen. Dette blir særst viktig når ein ser at ein del tiltak i skulemiljøsaker blir opplevd som ekskluderande for eleven, og at skulen blir ein del av problemet framfor ein del av løysinga. Mobbeombodet håpar prioriteringa òg blir synleg i kompetansehevingsplanen for dei neste fire åra. I perioden 2020-2024 når ein systematisk skal kartlegge kompetansebehov, tilrår ombodet at ein særleg etterspør relasjonskompetanse og kunnskap om fellesskapande undervisning. Dette bør og inn i dei ulike faglege nettverka som viktige punkt.

Skuleeigar sitt ansvar etter § 13-10 i opplæringslova

«Kommunen/fylkeskommunen har ansvaret for at krava i opplæringslova og forskriftene til lova blir oppfylte, under dette å stille til disposisjon dei ressursane som er nødvendige for at krava skal kunne oppfyllest».

Skuleeigar sitt ansvar er stort. Kvart år må ein stille spørsmål om kva dette ansvaret inneber.

- Kva vil § 13-10 seie for Vestland fylkeskommunen når det gjeld retten til eit trygt og godt skulemiljø?
- Kva betyr nødvendige ressursar, kompetanse, ferdigheiter, nok personale, nok pengar og tid for Vestland fylkeskommune?

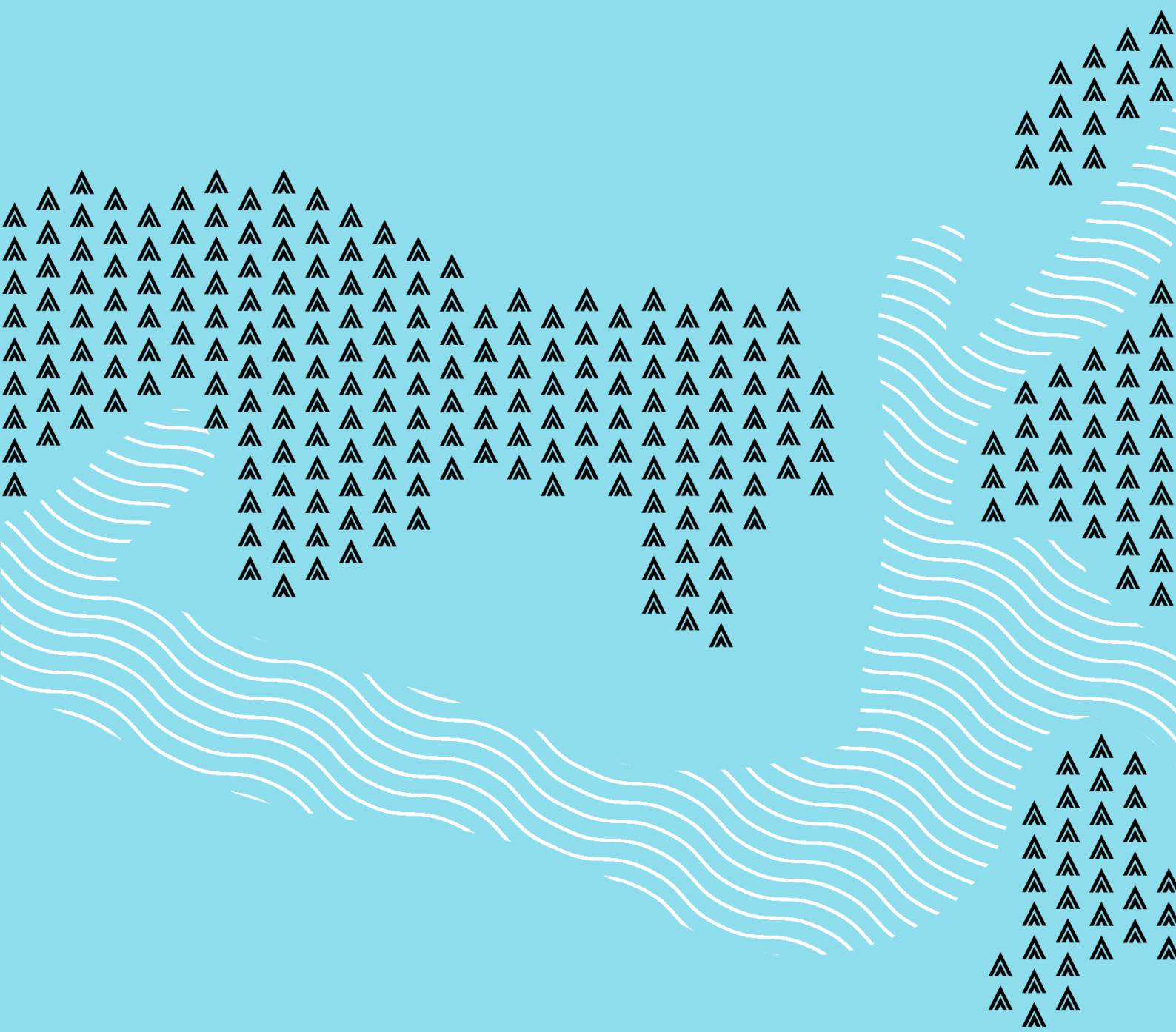
Jamfør rutineane for «systematisk arbeid etter § 9A-3», skal fylkeskommunen legge til rette for at skulane får tilbod om kurs/kompetanseheving, i tillegg til å støtte skulane og gje råd. Korleis ligg ein an med arbeidet i dag? Er alle tilsette i skulen trygge på kva deira rolle er når dei får kjennskap til ei skulemiljøsak? Veit dei kva dei skal sjå etter for å fange opp elevar som ikkje har det bra? Korleis sikrar fylkeskommunen handteringskompetanse hos alle tilsette? Korleis sikrar fylkeskommunen at alle elevar og føresette får informasjonen dei har krav på? Ligg det god, tydeleg og lett tilgjengeleg informasjon på alle skular sine nettside? Per i dag finn ein det ikkje på vlfk.no (men er det under arbeid?).

Mobbeombodet tilrår følgjande for dei langsiktige målsettingane

Frå 2015 og fram til i dag har ombodet trekt fram saker som går igjen. Ombodet har og i dei seinare åra peika på generelle utfordringar og lagt fram forslag/tilrådingar om korleis fylkeskommunen kan løyse desse. Nokre av tilrådingane blei gjennomførte i Hordaland, andre blei vedteke, men ikkje gjennomførte. Kva som er på plass i Vestland fylke og kva ein planlegg å jobbe vidare med, har ikkje mobbeombodet full kjennskap til.

Her er nokre av tilrådingane ombodet har løfta fram som moglege svar på utfordringane i førespurnadane.

- 1) Systematisk kompetanseheving for alle tilsette, gjerne skulebasert
 - Relasjonskompetanse og ferdigheitar
 - Korleis bygge trygge og gode klassemiljø
 - Kunnskap og ferdigheiter innan inkluderande undervising (fellesskapane didaktikk)
 - Kunnskap om gruppedynamikk
 - Kunnskap og ferdigheiter etter pliktene i kapittel 9A
 - Kunnskap om samarbeid med heimen, på systemnivå og i vanskelege enkeltsaker
- 2) Ei gruppe på kvar skule med ekspertkompetanse på undersøking, analyse og tiltak som kan støtte den enkelte lærar og tilsett i jobben med skulemiljø. Gruppa må få jamleg fagleg påfyll og høve til å trene.
- 3) Eit (eller fleire regionale) innsatsteam med spisskompetanse som kan støtte skulen i arbeidet med komplekse saker, gjerne som ein del av PPT og rettleiingstenesta.
- 4) Lærarar må få meir handteringskompetanse og støtte i arbeidet med § 9A-5 saker (vaksne som krenker). Dette er krevjande saker for skulane, mobbeombodet har ofte blitt kontakta for råd.
- 5) Lett tilgjengeleg informasjon på nettsidene. Mange elevar (og lærlingar) kjenner ikkje til rettane sine. Fylkeskommunen må sørge for at alle skular har oppdaterte informasjonssider om rettane og kva elevar kan forvente av skulen i skulemiljøsaker. Skulane kan gjerne lenke til ei felles side på www.vlfk.no. Lærlingane treng og meir informasjon om sine rettar.
- 6) Eigne personar med ansvar for skulemiljø, kap. 9A og det interne kvalitetssystemet på dette området i fylkesadministrasjonen. Dei må mellom anna sikre at gjennomføring av risikobaserte tilsynsbesøk kan bli gjennomført. Personane må få tilstrekkeleg tid og kapasitet til å jobbe med dette.
- 7) Tydeleg informasjon for tilsette i fylkeskommunen om kvar dei skal melde frå når dei er uroa for leiinga si handtering av 9A-saker.

vestlandfylke.no